

Yavuz Sultan Selim (1512-1520)

• II. Bâyezid (1481-1512)

II. Bâyezid'in 31 yıllık saltanatını iki devreye ayırmak mümkündür: Sultan Cem'in ölümüne kadar (1495) olan 14 yıllık devre ve ondan sonraki 17 yıllık ikinci devre. Her iki devre de bir durgunluk zamanıdır. Fatih ve Yavuz arasında sönük kalıyorsa da, bir tarihçinin dediği gibi, hiçbir davranışında lüzumsuz veya eksik bir nokta olmayan şuurlu bir padişahı. Devrinde büyük fetihler olmadı. Fakat Fâtih'in büyük fütûhâtı, bu devirdedir ki iyice hazmedildi. Bilhassa **topçu ve süvâri teşkilâtı ve top nakliyatını, ciddî islâhata tâbî tutmuştur.**

Fâtih'in ölümü ve Şehzâde Cem probleminin ortaya çıkmasıyla, İtalya'nın fethi projesi, bir daha ele alınmamak üzere terkedilmiştir. Türklerin elinde bulunan Otranto yarımadası da bırakılmıştır. Gedik Ahmed Paşa'yı, Vezîr-i âzam İshak Paşa'nın dâvetiyle Otranto'yu bırakıp gelmesi ve İtalya fütûhâtının ziyâna sebep olması yüzünden 1482'de idam ettirmiştir.

1484 Boğdan seferinde **Akkerman** fethedildi. Bu çok mühim kale, Dniestr'in Karadenize döküldüğü koyun güneyinde bulunuyordu. Akkerman'ın fethi mühim bir başarıdır. Çünkü 1419, 1454, 1474'te Çelebi Mehmed ve Fâtih devirlerinde 3 kere kuşatılmış, fakat alınamamıştı. Bu muhâsaraya 50.000 atlı ile Kırım hânı da katılmış, **ilk defa bir Kırım hânı, bizzat Osmanlı ordusunda vazife almıştır.**

1499'da Kemal ve Barak Reisler, Sapienza'da 200 parçalık Venedik Donanmasını perişan ederek, **Türklerin tarihteki ilk büyük açık deniz muharebesini** kazanmışlardır. XVI. asır, Türk deniz meydan muhârebeleri asrı olacaktır.

Sultan Cem

Rodos'tan deniz yoluyla Mısır'a gitmek isteyen Sultan Cem, Şövalyeler tarafından Fransa'ya götürüldü, 6,5 yıl Şövalyelere ait bir kaleden öbürüne nakledildi. Şövalyeler, Cem'i Papa'ya teslim karar verdiler. Papa, Kardinaller ve Roma'da bulunan bütün elçiler, Şehzâde'yi ayakta karşıladılar. Teşrifat memurları Cem'e, **imparatorların bile Papa'nın ayaklarını öptüklerinden bahisle, kendisinin hiç olmazsa eğilmesini rica ettiler.** Bu hareketi zillet olarak tavsif eden Şehzâde, babasından başka kimsenin önünde eğilmemiş olduğunu, bundan böyle de eğilmeyeceğini söyledi.

Papa, Türkiye'ye karşı yapılacak bir Hıristiyan müşterek hareketi için Şehzâdeyi elde etmek istiyordu. Fakat bu hususta üstü kapalı olarak fikrini açtığı zaman bile Cem, karşısına dikildi. "Din-i Mübîn-i İslâm"ı ihânet edemeyeceğini söyledi. **Sultan Cem, babası gibi, Doğu dillerinden başka, Lâtince, Yunanca, İtalyanca ve Fransızca biliyordu. Türkçe ve Farsça 2 'Dîvân'ı vardır.** Bir gün mülâkatları sırasında Papa, Cem'i Hıristiyanlığa dâvet etti, Şehzâde bu teklifi hakaret saydı. 6 yıl da İtalya'da tutulan Cem 1495 yılında 35 yaşında Napoli'de öldü.

II. Bâyezid, Cem için Şövalyelere ve Papalara tam 600.000 duka altını ödemiştir.

Gırnâta'nın düşmesi

Avrupa'nın XV. Asırda en büyük şehri Gırnâta idi. 711 yılından beri devam eden İberya yarımadasındaki Müslüman hâkimiyeti süpürülmek üzere idi. O hâkimiyet ki, insanlığın yüz aklarından olan ilim, fen, edebiyat ve felsefe dâhileri yetiştirmişti. Avrupa'nın bütün medenî sahalarda üstâdı, hocası, mürebbisi olmuştu.

Türk Amirali Kemal Reis, Cerbe, Malta, Sicilya, Sardunya ve Korsika adalarını vurdu. Bu adalar ya İspanya'nın idaresinde veya nüfuzunda bulunan adalardı. İspanya-Portekiz'deki 781 yıllık Müslümân hâkimiyeti 1492'de Gırnâta'nın Katolik Hükümdarlara teslim olması ile nihayet buldu.

Aşağılık bir Kardinal'in emriyle, **Gırnâta şehrinin büyük meydanında 500.000 küsur yazma kitap yakılmıştır.** Bu tarihlerde Avrupa'da 10.000 cildi bir araya getiren hiçbir kütüphanenin bulunmadığını da ehemmiyetle hatırlamak lâzımdır.

Gırnâta düşer düşmez 300.000 Arap, soluğu Fas ve Cezâyir sahillerinde aldı. Türk Donanması, bu muhâcereti, kudretli topları ile himâye ediyordu. Bu Arap göçü, İspanya, hususiyetle Endülüs, yani Güney İspanya için, gerçek bir iktisadî yıkım oldu. **O parlak ipek, bakır, porselen, çini, kadife, mücevher sanayi ve sanatları, İspanya'dan ebediyen göçtü.**

Hızır Reis, İspanya'ya 7 sefer yapmış ve bu 7 seferde 70.000 Endülüslü Arab'ı Cezayir'e taşımıştı. Bunlar, sanayi ve ziraatte çok ileri insanlar oldukları için, ülkenin bayındırlığının artmasında mühim bir rol oynadılar. Barbaroslar'ı destekliyen ve icabında onlara gönüllü olarak katılanlar da, daha çok bu Eendülüslüler oldu.

Gırnâta alınır alınmaz, Katolik Hükümdarlar bir irâde yayınladılar. Buna göre, İspanya'da yaşayan 200.000 Yahudi, 4 ay içinde ya Hıristiyan olacak veya İspanya'yı terkedecekti. Beraberinde altın, gümüş ve mücevher götürmeleri yasaktı. Bu 200.000 Yahudi, Portekiz'e göçtü. Ancak 5 yıl sonra, 1497'de Portekiz Kralı da aynı meâlde bir irâde yayınladı. Bunun üzerine **Yahudiler, Portekiz'den Türkiye'ye göçtüler.** (Hauser)

Portekiz'den sürülen Yahudilerin, 14 yaşından küçük kız ve erkek çocukları kendilerine verilmemiş, Hıristiyan yapılarak Portekiz'de alıkonulmuştu ki, insanlık tarihinin en büyük facialarından biridir. Aynı yıl, Portekizdeki bütün Müslümanlar da kovulmuştur.

- **Şehzâde Selim**

1502'de Akkoyunlular, Tebriz'i kaybettiler ve İran imparatorluk tahtına başka bir Türk hânedânı, Sâfevîler geçti. Şah İsmail, Hz. Ali'nin neslinden indiğini iddia ediyor, imamlık, yâni Şîî mezhebinin başkanlığını taşıyordu. Tam bir harb ve siyâset adamı olduktan başka, deha sahibi bir şâirdi. Şiirlerini Farsça'dan çok Türkçe söylüyordu.

Şâh İsmail, üst üste üç darbeyle Akkoyunluları Tebriz'den, Bağdad'dan ve Âmid'den (Diyarbakır), yâni bütün taht şehirlerinden kovmuştu. Şâh İsmail'in zuhuru, Timur'un ve Uzun Hasan'ın zuhurları gibi Türkiye ile başa çıkmaktan tamamen âciz olan Avrupa'da büyük yankılar uyandırmıştı.

Trabzon sancakbeyi Şehzâde Selim, ana tarafından Dulkadiroğlu idi. Safevîlerin ve Gürcülerin hareketlerini, dikkatle tâkip ediyordu. **Üç defa Gürcistan seferine çıktı.** Gürcistan'ın Tiflis'ten sonraki en büyük şehri Kütayis'i fethetti. Gürcü prensleri, Şehzâde Selim'e vergi vermeye başlamışlardı.

“Trabzon civarında olan küffar diyarına **Gürcistan derler. İçi çalılık ve ormanlık, kenarı dağlık,** yolları ve geçitleri zor ve dardır. Diğer bir kenarı ise geçilmesi zor dağlardır. **Üzerinden kuş uçmaz, kolan yürümez. Üzerinden duman eksik olmaz.** Bir tarafı da adem zindanı gibi derin derelerdir ki, içine cin ve peri giremez. Derinliğinden kimse haber veremez. Yakın zamanda oraya kimse saldıramamıştır. Eski çağlarda saldıranlar da hayır idememişlerdir. (Kemal Paşa-zâde)

Selim, 1508'de Anadolu'ya Rûm ve Karaman ülkelerine adamlar gönderip “Çevremde olan Gürcü kâfirlerine akınım vardır. Toyumluktan (ganimet) memnun olan gençler ve yiğitler gelsinler” diye haberler gönderdi. Memleketin her tarafında, bunu duyan yiğitler gelip Trabzon'da toplandılar ve Gürcistan'a saldırdılar. **On binden fazla esir alındı. Trabzon'a mal-ı ganimet derya gibi aktı.** Babasına fetihname ile bolca hediyeler gönderdi.

Akkoyunlulardan Safevîlere geçen Bayburt, Erzincan ve Kemah'ı aldı. İspir'le Kemah, Gümüşhâne ile Çemişkezek (Tunceli) arasındaki eski Akkoyunlu topraklarına el koydu.

Şâh İsmail 1507-8 Dulkadır Seferi ile Osmanlı topraklarını çiğniyerek, Dulkadır Beyi'nin bir oğlu ile iki torununu ele geçirip öldürmüştür. Senelerden beri Dulkadır beyliğinin kendi toprakları olduğunu iddia edip birbirini yiyen Mısır ve Türkiye imparatorlukları, bu hâdise karşısında pasif kalmışlardır.

Şehzâde Selim, Azerbâycan'a kadar İran topraklarını çiğneyen bir akında bulunmuş, **Şah İsmail'in kardeşi İbrahim Mirza'yı esir alıp** Trabzon'a getirerek, Şah İsmail'in öldürttüğü dayısının intikamını almıştır.

Safevî Şahı, İstanbul'a, II. Bâyezid'e, dehşetli tehditler taşıyan bir protesto gönderdi. Osmanlı ve Safevî devletleri arasında savaş bulunmadığını, Şehzâdenin cezalandırılmasını, Trabzon'dan alınmasını, işgal ettiği toprakların iâdesini bildirdi. Şehzâde Selim, başta Erzincan olmak üzere bu toprakların atası Yıldırım Bâyezid tarafından fethedildiğini, vaktiyle meşrû Osmanlı toprağı olduğunu ileri sürdü.

Ama **Dîvân-ı Hümâyûn, Bayburt, Kemah, Erzincan ve İspir'in Safevîlere geri verilmesini, Şehzâde'ye emretti ve II. Bâyezid oğluna: “ancak sancağını muhâfazaya meşgul olup ziyâdeye tecâvüz eylemeyesin!”** ihtârını taşıyan bir ferman gönderdi. Bu ferman, Şehzâde Selim'in kesin

şekilde tahta çıkmak kararını vermesine sebep olmuştur. Gerçi itaat ederek bu toprakları Safevîlere iade etti. Fakat bu şerefsizliği hazmedecek mizaçta değildi.

Bülûğ çağına gelen şehzâdelere sancak verilmesi kanundu. Şehzâde Selim 14 yaşına gelen oğlu Süleyman için Bolu sancağını istedi. Veliahd-Şehzâde Ahmed, İstanbul'a o derece baskı yaptı ki, Süleymân'ı Bolu'dan kaldırmak icâb etti. Şehzâde Selim, stratejik dehâsını gösterdi, Kırım'daki **Kefe** sancağını, oğlu için istedi.

Şehzâde Selim, 1511'de Trabzon'dan büyük bir maiyetle Kefe'ye gitti. Selim'in maksadı, kayınpederi Mengli Giray'la taht için sıkı bir işbirliği yapmak ve oğlu Süleymân'a mahrem tâlimat vermektir. Veliahd-Şehzâde Ahmed, Kırım Hanı'nı tehdit etti. Selim, Kırım'ı terketti, Rumeline geldi.

Şâh İsmail'in Amasya-Tokat bölgesinde Osmanlı tab'ası Alevî Türkmenleri, devletlerine karşı, ajanlar göndererek ayaklandırması ve Veliahd-Şehzâde Ahmed'in bu ihtilâlle başa çıkamaması, Ordu'yu fena halde sınırlendirdi. Bütün ümitler Şehzâde Selim'e bağlandı ve taht yolu ona açıldı.

“Yürü Sultan Selim, devrân senindir!”

Kırım'dan Rumeli'ne geçen Selim, artık Trabzon'a dönmiyeceğini, kendisine Rumeli'nde sancak verilmesini bildirdi. Şehzâdelere Rumeli'nde sancak verilmesi, kanuna aykırı idi. Daima Anadolu sancaklarına tâyin edilirdi. Ordu tarafından pek sevilen Şehzâde Selim'e Semendire ve Vidin sancakları verildi.

Vidin'den Edirne'ye gelerek şehri işgal eden Şehzâde Selim, Çorlu'da babasına mağlûp olup, kaçarak Kefe'ye oğlu Süleyman'ın yanına gitti. Ordu ve ulemâ, İstanbul'a kadar gelen Şehzâde Ahmed ve Şehzâde Korkut'u istemedi. II. Bâyezid, Selim'i İstanbul'a davet ederek 24 Nisan 1512'de oğlu Selim namına tahttan feragat ettiğini resmen bildirdi. Yavuz 42, Korkut 45 ve Ahmed 46 yaşında idi.

Yavuz tahta geçer geçmez, oğlu Süleyman'ı Kefe'den İstanbul'a çağırmişti. Onu İstanbul'da saltanat nâibi olarak bıraktı ve Bursa'ya geldi. Yanında 70.000 asker vardı. 1513'te Bursa Yenişehir'nde iki kardeşin kuvvetleri karşılaştı. Esir edilen Ahmed, yay kirişi ile boğuldu.

Şehzâde Ahmed ve Korkut'un yumuşak huyuna karşılık **Selim sert ve cevval, amansız bir şekilde hareket ederdi. Ondan dolayı 'Yavuz' lakabını almıştır.**

- **Çaldıran zaferi**

Şah İsmail'in bütün emeli doğuda Özbekleri yendikten sonra Osmanlı topraklarını ele geçirmektir. Gönderdiği propagandistler ve çıkardığı olaylar ve yaptığı faaliyetler bunu gösteriyordu. **Yavuz'un tahta geçmesi ile Osmanlı dağılmaktan, Ehl-i Sünnet görüşü de yıkılmaktan kurtarıldı.**

Birliğini kuran Şah İsmail, İran, Horasan ve Irak'ı aldıktan sonra bütün gücünü Osmanlı topraklarına çevirmişti. Sultan Selim divanı toplayıp durumu görüştü. Vezirlerden bir kısmı böyle mühim bir iş için acele karar verilmemesini söylediler.

“Şah İsmail, her fırsatta, Osmanlı topraklarına saldırıyor idi. **Bu İranlıların, ehl-i küfür ile, hemen hemen harbleri yoktur. Savaşları her zaman müslümanlar ile olmuştur.** Yavuz'un bunlara karşı hıncı çok eskiden idi.” (*Kemal Paşa-zâde*)

Devletin ileri gelen din ve ilim adamları “Şah İsmail'in reisleri olduğu Kızılbaş'ların, Hz. Peygamber'in şeriatı, Sünneti, İslâm Dini ve Kur'an ile alay ettiklerini, Allah'ın haram dediği şeylere helal dediklerini, dinî kitapları tahkîr ederek, yaktıklarını, Sünnî ulemâyı öldürdüklerini, mescidleri yıktıklarını, Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer'e küfrettiklerini, Hz. Ayşe'ye dil uzattıklarını, Şah İsmail'i masûm ve yanılmaz İmam olarak tanıyıp, aşırı derecede bağlılık gösterdiklerini” fetvalarında belirterek, onlarla harbin kâfirlerden daha şiddetli olduğunu vurguladılar.

“Huda mansur ide zât-ı güzînin

Ki sensin nâsırı (yardımcısı) Dîn-i mübînin” (*Celal-zâde*)

Yavuz işin tehîrinde zarar görüyordu. İran sefer-i hümâyûnu için ordu 23 Nisan 1514'te Üsküdar'dan hareket etti. 1 Haziran'da Konya'ya varıldı. Yavuz, **Mevlânâ'nın** türbesini ziyaret etti. 2 Temmuz'da **Sivas'a** gelindi. Ordu yoklandı: 140 bin asker, 5 bin zahireci ve 60 bin deve vardı. Yavuz **40.000 kişilik bir kuvveti burada bıraktı.** Bunlar, nisbeten yorgun, acemi ve ihtiyar askerlerdi. 100.000 kişi ile yoluna devam etti.

Şâh İsmail, **Osmanlı ordusunun konaklayabileceği yerlerdeki mahsul ve meskenlerin yakılmasını emretmişti.** Bundan dolayı, Osmanlılar, yürüyüşte zaman zaman müşkilâta düşer oldular.

Fakat **menzil teşkilâtı** emsalsiz bir mükemmeliyette olduğu için, Şâh İsmail'in düşündüğü gibi, Osmanlı ordusu, yolundan alıkonulamadı.

24 Temmuz'da Erzincan'a ve 5 Ağustos'ta Erzurum'a varıldı. Erzincan'da, **Trabzon yoluyla İstanbul'dan getirilen büyük ölçüde erzak ve mühimmat**, orduya vâsıl oldu. Erzurum'da sonra ordunun yürüyüşü büsbütün zor bir durum aldı. Günlerce gidiliyor, düşmandan en küçük bir haber bile gelmiyordu.

Şah İsmail'e gönderilen mektupta şöyle yazıldı: “Biz uzak diyarlardan asker çekip, gelip senin memleketine girdik. Padişahların idaresi altında olan memleketler, onların nikâhlı hanımları mesâbelerindedir. Erkeklik nişânını taşıyan insan ona, kimsenin saldırısına tahammül edemez. Benim askerim günlerdir senin memleketinin arazisinde yürürler. Şimdiye kadar senden bir eser yoktur. Senden mertliğe dair bir fiil görünmemiştir. Yaptığım hep kurnazlık ve hiledir. Eğer bundan sonra da gizlenir, meydana çıkmaz isen erlik adı sana haramdır. Miğfer yerine peçe, zırh yerine çarşaf giyip, serdarlık ve şahlık sevdasından vaz geçersin.” (*Celal-zâde*)

Bu uzun ve yorucu yolda günlerce yürümek, piyade olan Azab askerlerinin ve tüfeng taşıyan yeniçeri taifesinin pabuçlarını eskitti. Köylüler gibi çarıklar dikip giyer oldular. İleri gitmeye takatları kalmamıştı. 14 Ağustos'ta Yeniçeriler, dönmek istediklerini, düşmanı bulmanın imkân ve ihtimali olmadığını söyleyip, tezahürat yaptılar.

T. Tevârih'te, Yavuz'un, Hasan Can'a “**Yeniçeriler en sonunda bir gece, yıldırım kaski ile, çadırına tüfeng sıktılar ve delik açtılar. İşte bu delikler o haddini bilmezlerin işidir**” diyerek otağındaki delikleri gösterdiği kaydedilmektedir.

Bu hâdise üzerine Yavuz, derhal atına atladı. Çoluk çocuk derdi ve düşüncesi ile eli bağlı olanlar, **evlerinde rahat döşeklerini düşünenler geri gitsinler, döşeli konaklarında rahat etsinler...** Bizi isteyen can fedâilerinin, kılıçları belindedir, bizimle gelsin.” diyerek atını sürdü. Hükümdârın azminin tesirinde kalan ordu, onu takib etti.

22 Ağustos'ta ordu, Çaldıran sahrâsında, Şâh İsmail'in muazzam kuvvetleri ile karşı karşıya geldi. Vakit geçti, akşam olmuştu. Selim, ordusunu kondu ve harb meclisini topladı. Ordu yaklaşık 2500 km.lik yol gelmişti. Asker ve hayvanlar yorgundu. **Vezirler ordunun bir iki gün dinlenmesini müdafaa ettiler. Başdefterdar Pîrî Mehmed Çelebi'nin fikri sorulduğunda;** “Osmanlı askerlerinin içerisinde Şah İsmail'e ve ecdadına sempatisi olanlar vardır. **Belki Şah İsmail'in casuslarının aldatmacaları ile askerinin kalbine fitne sokabilirler. Bence derhal düşmana saldırmakta fayda vardır**” cevabını verir. Selim, Pîrî Paşa'ya hitaben: “**Asker içerisinde işte yegane doğru görüşlü bir adam, ne yazık ki vezir olmamış**” diyerek onun görüşünü beğendiğini ifade eder. 23 Ağustos'ta, fecirle beraber taarruza karar verildi.

Her iki ordunun da muharip kısımları 100 biner kişi idi. Safevilerin hafif ve ağır zırhlı süvarileri esas kuvveti teşkil ediyordu ve zaferin bu atlı tümenlerle elde edileceği sanılıyordu. Fakat gerçek üstünlük Osmanlılarda idi. Bu üstünlük, Osmanlı topçu birlikleri ve tüfekli azablar (hafif piyade) idi. Azabların arkasında **500 adet top** vardı.

Şah İsmail'e göre top, bir kale silahı idi. Hele henüz üstüste atış yapamayan, kaba ve ağır tüfeklerin, piyade elinde ciddi bir silah olduğuna, serî kullanılmaya müsait kılçla boy ölçüşülebileceğine inanılmıyordu. **Halbuki II. Bâyezid, tüfek ve seyyar topçuyu yeniden teşklatlandırmıştı. Top artık eskiden olduğu gibi sabit yerlerden ateşlenen bir silâh değildi. İstendiği yere çevrilen seyyar bir harb vasıtası idi.**

Çok şiddeti geçen ilk saatlerden sonra Osmanlı ordusu, hilâl şeklinde açıldı. Hafif toplar, Safevî atlılarını iyiden iyiye yıpratmıştı. Darmadağınık olan Safevî birlikleri, saflarını tamamen muhafaza eden Osmanlılar tarafından imhaya başlandı. **Kahraman Safevî süvârisi, daha Osmanlılara yaklaşıp ok atımı mesafesine gelmeden, azabların tüfek ve topçunun hafif top ateşi ile perişan oluyordu.**

Osmanlılar, hiçbir zaman, ne Yıldırım, ne Fâtih zamanında bu kadar doğuya ilerlememişlerdi. O zamana kadar “nâ-mağlûb” şöhretini muhafaza eden Şah İsmail, perişan edilmişti. Hazinesi, tahtı, haremi, başkenti, Osmanlıların eline geçti. Doğu Anadolu ve Kuzey Irak (Musul, Kerkük, Erbil) Türkiye'ye katılmıştır.

Çaldıran'da Safevîlerden “hân” denen 14 beylerbeyi, Osmanlılardan ise 1 beylerbeyi ve 9 sancakbeyi, muharebe meydanında kaldılar. Bu, vuruşmanın ne kadar şiddetli geçtiğini gösterir.

16 Eylül'de Yavuz, İran imparatorluğunun taht şehri olan **Tebriz'e** girdi. Tebriz, yeryüzünün en büyük birkaç şehriden biri idi. Safevîler, başkentlerini daha içeride Kazvin'e götürmüşlerdir. Selim,

Tebriz’de iki hafta kaldı. Şah İsmail’in cephanelik haline getirdiği Uzun Hasan’ın câmii temizlenip, ibadete açıldı. Şah İsmail’e esir düşmüş bulunan Timuroğullarından son Türkistan imparatoru Bediuzzaman Mirza, Yavuz’un tahtının yanına kurulmuş, bir tahta oturtuldu. Yavuz ona dedi ki: “- Eğer Allah yardım ederse **Şah İsmail’i ber-taraf edip, İran’ı Anadolu’ya birleştirmek isterim. Şimdi arzum Horasan, Hind ve Sind’dir.** Seni, tahtına sultan ve Herat’a Han etmek isterim.” Ona hil’atlar, hediyeler verdi, maaş bağladı, İstanbul’a gönderdi.

Selim o kış Azerbaycan’da kışlayıp, ertesi yıl kesin olarak Şâh’ın işini bitirmeyi düşünüyordu. Fakat, vezirler ve askerler Anadolu’ya dönmekte ısrar ettiler. Sultan, istemediği halde, maalesef onlara mecburen uydu. 24 Kasım’da Amasya’ya gelindi. Selim, kışı orada geçirip yazın tekrar Şah İsmail üzerine sefere buradan başlamak istiyordu. Yeniçeriler ayaklandılar, Yavuz’un hocası ile vezirliğe getirilen Piri Paşanın evlerini yağmaladılar.

- **Mısır seferi (1516-1518)**

Hasan Can, Mısır seferine çıkmadan önce Padişah’ın durumunu ve **Kapuağası Hasan Ağa’nın gördüğü rüyayı** şöyle anlatır:

Mekânı cennet olsun, merhum **Pâdişah çok geceler kitap mütâlea eder, uyumazlardı.** Bazen bu bendenize okutup kendileri dinler bâzen de dünya ahvâline dâir konuşurlardı. Bir gece, yatağında uyuyakalmışım. Sabah namazını kıldıktan sonra hizmetlerine koştum.

- Bu gece görünmedin, ne işteydin? diye sordular. Birkaç gecedir uykusuz kaldığım için, bu gece gaflete geldiğimi ve hizmetlerinden mahrum olduğumu özürle beyân ettim.

- Şimdi, ne düş gördünse beyân eyle, buyurdular.

- Arza kâbil bir düş görmedim, diye cevap verdim. Tekrar buyurdular ki:

- Abes söyleme. **Herhalde bu gece bir vâkıa görülmüştür.** Söyle, gizleme, dedi. İşe yarar bir şey görmediğime yemin ettim. Sultan, mübârek başlarını sallayıp hayret gösterdiler. Hemen sonra Kapuağası’nın dairesine bir iş için beni gönderdiler.

- Ağa Hazretleri kalbiniz gam-nâk (gamlı), çeşminiz nemnâk (gözünüz yaşlı) görünür. Sebebi ne ola? dediğimde, Ağa anlatmaktan kaçındı. Devletlû Padişahımız “elbette bu gece bir vâkıa olmuş” söyle diye bu bendelerini âciz ettiler deyince, Ağa sırrının mührünü açıp anlattı:

- Bu gece rüyamda gördüm ki, eşiğinde oturduğumuz bu kapıyı hızlı hızlı çaldılar. Vardım; kapu dışarıyı görünecek fakat bir adam sığmayacak kadar az açılmış. Taş (dışarıyı), taylesanlı (ucu sarkıtılmış sarıklı) nûrânî kimselerle dolu, elleri bayraklı ve silâhlı, mükemmel şahıslar, kapının dibinde elleri sancaklı dört nuranî kimsedurur kapıyı vuranın elinde Padişahın Aksancağı var. Bana dedi ki:

- “Bu gördüğün kimseler Resûlullah’ın (sav) ashâbıdır. **Bizi Hazret-i Resûlullah gönderip Selim Han’a selâm etti ve buyurdu ki: Kalkıp gelsün ki, Haremeyn hizmeti ona buyruldu.** Gördüğün dört kişiden, bu Ebû Bekr-i Sıddıyk, bu Ömerü’l-Fâruk, bu Osman-ı Zi’n-nûreyn’dir. Seninle konuşan ben ise, Alî bin Ebî Tâlib’im. Var, Selim Han’a söyle” dedi ve nazarımdan gaib oldular.

Ağa bunları anlatırken ağlıyordu. Padişah’ın buyurduğu hizmeti halledip derhal huzuruna gttim:

- Padişah’ım, vâkıayı bu Hasan kulunuz (Hasan Can) görmediyse bir Hasan kulunuz (Kapuağası Hasan Ağa) görmüş. Emriniz olursa arzedeyim. Hâdisenin tamamını naklettim.

- Biz sana demez miyiz ki, **biz bir tarafa memur olmadan (emir verilmeden) hareket etmemişizdir.** Atalarımız velâyetten behre-mendler idi (velîlikten nasib sahibiydiler), kerâmetleri vardır. İçlerinde biz onlara benzemedik...

Ondan sonra Arap seferi hazırlıklarına başladılar.

Yavuz tahta oturmadan, Osmanlı devletinde hiçbir hükümdar ve devlet adamı, Memlûk imparatorluğunu yıkmayı, Mısır’ı fethetmeyi aklına getirmemiştir. Yavuz halifeliğin, yani İslâm dininin ruhânî aşkanlığının, en kudretli Müslüman devletinde bulunması lâzım geldiğini iddia edecektir.

Yavuz Sultan Selim 5 Haziran 1516’da Topkapı Sarayı’ndan Üsküdar’daki ordugâha geçti. Memlûklere elçi göndererek, seferin Safevîler üzerine ve İran’ı fethetmek maksadıyla olduğunu bildirmiştir.

Sultan Kansu, daha 18 Mayıs’ta Kahire’den hareket ederek Suriye’ye gelmişti. Yanında Halife III. Mütevekkil de bulunuyordu. Alınan istibarata göre Sultan Kansu, Şâh İsmail’e beraberce Osmanlılara karşı harb açılmasını, aksi takdirde Osmanoğlunun ikisini teker teker yakalayıp yok edeceğini bildirmiştir.

Merc-i Dâbık zaferi

24 Ağustos 1516'da Sultan Kansu, Osmanlı kuvvetlerini Haleb şehrine pek yakın Dâbık Ovası'nda karşılamıştır. Osmanlılar tahminen 60.000, Memlûkler ise 80.000 kişi idiler. **Osmanlı ordusunda 300 top vardı.** Yavuz, sağ ve sol kanatları birleştirmek suretiyle çenberi kapatmış, Memlûk ordusunu imha eylemiştir. Muharebenin kazanılmasına başlıca sebepler, Yavuz'un dâhice kumandası ve Osmanlı ateşli silâhlarının kıyas kabul etmez üstünlüğü idi. Sultan Kansu ve sağ kanat kumandanı maktul düşmüşler, halife III. Mütevekkil esir alınmıştır.

Memlûk İmparatorluğu, kuruluşundan beri, tarihi boyunca böyle bir meydan muharebesini kaybetmemiş ve hiçbir hükümdarını muharebe meydanında bırakmamıştır. Moğollar, İlhanlılar, Timur bile Memlûkleri böylesine bir mağlûbiyete uğratamamışlardır.

Haleb'in nüfusu, İstanbul'un kine yakındı. Yakın Doğu'nun pek parlak bir ticaret merkezi idi. Haleb'deki Memlûk devlet hazinesindeki altın ile değerli eşyalar, Hazine-i Hümayun'a alındı. **750 tarihinden beri Abbasi Hanedanı'nda bulunan halifelik Osmanoğullarına geçmiş, Yavuz Sultan Selim 73. Halife olmuştur.**

Haleb Büyük Camii'ndeki Cuma namazında hatib, hutbeyi Yavuz'un adına okumuş, Yavuz'u "**Hâkimü'l-Harameyni's-Şerîfeyn**" (Mescid-i Haram ve Mescid-i Nebevî'nin / Mekke ve Medine'nin Hâkimi) diye anmıştır. **Yavuz müdahale edip, 'Hâkim' kelimesini 'hâdim' (hizmetkâr) diye düzeltmiştir.** Halife olmanın heyecanı içinde Yavuz, gözyaşlarını tutamamış, Peygamber'in meşrû halefi olmanın sevinciyle ağlamış ve oturduğu yerdeki seccadeyi kaldırarak alnını câmiin mermer zeminine değdirmek suretiyle şükran secdesine kapanmıştır. Yavuz, hutbenin bitişinde, sırtındaki değerli kafdannı çıkarıp hatib efendiye giydirmiştir.

Muhyiddin Arabî

Yavuz 27 Eylül'de Şam'a geldi. Salahaddin Eyyûbî'nin türbesini ve sâir tarihî yerleri gezdi. Mısır seferinin bütün hazırlıklarını burada gördü. Büyük mutasavvıf **Muhyiddin Arabî'nin mezarına muhteşem bir türbe** yapılmasını da emretti ki, bugünkü türbe, budur.

Muhyiddin Arabî (1162-1240) Şâm'da bir gün, halkın anlayışsızlığından ve maddeye düşkünlüğünden yakınarak, "**Sizin taptığınız benim ayaklarımın altındadır**" diye ayağı ile defalarca toprağa vurur. Ona bu sözün sırrını sorarlar. O da açıklamaz, fakat der ki: "**İza dahale's-sînü ile's-şın zahara sırru Muhyiddin.**"

Mısır seferinde Selim Şam'da halkın ileri gelenlerini toplayıp büyük mutasavvuf Muhyiddin Arabî'nin, bu sözü tam olarak nerede söylediğini ve ayağını tam olarak nereye vurduğunu sorar. Onlar da yaklaşık olarak gösterirler. Bunun üzerine Yavuz, o yeri kazdırır ve oradan gömülmüş bir hazine bulur. Şeyh, "**Sin (Selim) Şın (Şam)'a dahil olduğunda Muhyiddin'in maksadı zahir olur (açığa çıkar).**" der iken, "Siz tam olarak Allah'a değil, maddeye, paraya tapıyorsunuz, onu da çok seviyorsunuz" demek istemiştir.

Çölü geçiş

15 Aralık'ta Yavuz, Şam'dan ayrıldı. **Çölü geçmek üzere, binlerce deve ve büyük miktarda içecek su hazırlanmıştı.** 30 Aralık'ta Yavuz, Kudüs'e geldi. Mescid-i Aksâ'da namaz kıldı. Tarih'te ancak İran (Pers) imparatoru Kambiz (M. Ö. 525) ve ondan 193 yıl sonra Büyük İskender, Sina yarımadasını cebren geçip Mısır'ı fethetmişlerdir. Ancak Büyük İskender'in de tam bir geçiş sayılamaz. Çünkü kuvvetlerinin büyük kısmını donanmaya bindirip denizden İskenderiye'ye sevk etmiştir.

Moğollar ve Timur, yani dünyayı açan cihangirler bile bu geçişi göze alamamışlar, tecrübe bile etmemişlerdir. Ancak 1915'te I. Cihan Harbi'nde Cemal Paşa, yarımada'yı cebren geçip Süveyş berzahına varmışsa da, bu hareket, Yavuz'un geçişi ile mukayese edilemez. Çünkü muvaffak olamamış, Süveyş'i atlıyamamış, Mısır'ı fethedememiştir. **Yavuz'un 13 günde geçtiği çölü** I. Cihan Harbi'nde Türk ordusu, tekniğin büyük gelişmesine rağmen 11 günde geçebilmiştir.

Çöllere ve sahralara aşılır iken Yavuz Sultan Selim, zaman zaman atından inerek yaya yürür. Sebebi sorulduğunda der ki: "**Hız. Peygamber ve sahabiler önümde yaya olarak yürür iken ben nasıl atıma binebilirim?**" Böylece Mısır seferinde mânen desteklendiğini gösterir.

Yola düşen ordu, sıcaktan ve susuzluktan çok rahatsızdı. Ellerini kaldırır o koca Sultan duâ ederdi ve çoğu kez elini indirmeden bolca yağmur yağıp, yollar ve çöllere kolaylıkla geçilirdi.

O kızgın çöllerde yolların zorluğu yanında çöldeki Bedevilerin gece baskını da dayanılmaz halde idi. Onlar askere yanaşmazlardı, fakat halka gibi ordunun etrafını çevirip uzaktan yürürler, ama her fırsatta ani baskınlar yaparlardı, ne bulurlarsa talan ederlerdi. Bu **talana edilen eşyalar arasında Padişah'ın yolda okuduğu bir sandık kitap da vardı**. Bunların içinde, meşhur kitaplardan biri de, Târih-i Vassâf idi. Sultan bu kitabı çok severdi. Yolda eğlenceleri bu idi. O nushanın hattı (yazısı) da çok güzeldi. Padişah o kitabın tekrar yazılmasını rica ettiler.

Yavuz'a atfedilen resimlerde, kulağında küpe vardır. Bir rivayete göre Selim İran'ı veya Mısır'ı fethettiğinde oralarda **kulakları küpeli insanlar** ile karşılaşmıştır. Bunun üzerine etrafındakilerden bunların kim olduğunu sorar, onlar da bunların **"esirler"** (**kullar, köleler**) olduğunu söylerler. Bunu duyan koca Sultan, Yavuz Selim:

"- **Ben de Allah'ın bir kulu, kölesi, ve arzularımın esiriyim**", diyerek, bu olaydan sonra kulaklarına küpe takar.

Rîdânîye zaferi

Memlûklerin 200 çakılı topu vardı. Osmanlılarda olduğu gibi seyyar topları yoktu. Yavuz, Mısır'ın fethinde ilk defa olarak içi yivli toplar kullanmıştır. Kezâ ilk defa olarak yeni dökülmüş arka arkaya 5 ve 10 gülle atan Osmanlı topları Rîdânîye'de kullanılmış ve parlak netice alınmıştır.

Memlûkler, Osmanlıları Âdiliye'de bekliyorlardı. Zira tek açık ve müsait yol burası idi. Burası aşılardan Kahire'ye girilemezdi. Yavuz, ordusu ile güneye inip, dağı dolaşarak Memlûk mevzilerinin arkasına düştü. Memlûk çakılı topçusu, aksi istikamete çakılmış olduğu için, bir tek gülle bile atamadı.

Zırhlı Memlûk ağır süvarisi, Yavuz'u öldürüp işi kökünden halletmek için, Osmanlı merkez kanadına yüklendi. Ancak Osmanlı toplarının karşısında büyük zayıflık vererek çekildi. Osmanlı sağ kanadının başındaki Vezîr-i âzam Sinan Paşa şehîd düştü. Memlûkler 25.000 ölü verdiler. Sultan Tumanbay'ın çadırı ve hazinesi de Osmanlıların eline düştü.

15 Şubat'ta Yavuz Sultan Selim, **Kahire**'ye girdi. Kahire, dünyanın en büyük ve zengin şehirlerinden biri idi. 30 Mart'ta Sultan Tumanbay yakalandı. Yavuz, kendisini ayakta karşıladı, yanında kurduğu bir tahta oturttu.

Tumanbay, Sultan Selim'i, Memlûkleri ordusunun kahramanlığı ile değil, top ve tüfek gibi ateşli silâhlarla yenmekle itham etmiştir. Yavuz ise, büyük bir devletin başında olmak sıfatıyla kendisinin neden edinmediğini sormuş ve Kur'ân'ın düşmana aynı silâhlarla mukabele etmeyi buyuran âyetini okuyarak, Tumanbay'ı susturmuştur.

Yavuz'da, Tumanbay'ı muhafaza ederse, devlete baş kaldıracağı fikri uyandı. Dulkadiroğlu Ali Paşa'ya teslim edilen Tumanbay idam edildi. Memlûkler de Ali Paşa'nın babasını asmışlardı. Yavuz, bizzat tabutun altına girdi. Halbuki Osmanlı hükümdarlarının, babalarının başka tabutu taşımaları âdet değildi. Yavuz, merhum sultanın ruhu için, 3 gün fukaraya altın para dağıttı.

Yavuz, Süveyş'teki Memlûk tersanesini genişletip islah ederek, burada kudretli bir harb filosunu tezgâha koydurdu. Bu, Büyük Türk Hâkanı'nın Kızıldeniz'i bir iç deniz hâline getirdikten sonra, Umman Denizi'ne ve Hind Okyanusu'na çıkmak isteğini gösterir.

Çağdaş Portekiz kaynakları, Yavuz'un Süveyş'te büyük bir donanmayı tezgâha koydurmasının sebebinin, Hindistan'ı fethedeceğine işaret saymışlardır. Yavuz'un şahsiyeti ve projeleri göz önüne

almırsa, **İran'ın fethinden sonra durmayacağı, Hindistan ve Türkistan'a da el atacağı muhakkak** sayılabilir. Bu kadar da değil: **Yavuz, Çin'in dahili vaziyeti hakkında da geniş malûmat toplamıştır** ki, çok mânâlıdır. Ancak, onun ânî ölümü ve Kaanûnî'nin Avrupa'ya dönmesi, Osmanlı devletinin, büyük bir Asya imparatorluğu hâlinde inkişafına sed çekmiştir.

Memlûklerin hezimetinin sebepleri

Beşerin yetiştirdiği en parlak zekâlardan biri olan İbnü Haldun, daha Yıldırım Bâyezid devrinde, Türkiye'nin istikbâlde alacağı şekli görmüş ve hattâ “Mısır için Osmanoğlundan başka tehlike yoktur” diyerek kehânette bulunmuştur.

Daha 1410'da Emir Süleyman, Memlûk Sultanı'nın ricası üzerine, Mısır'a mütehasıs Türk topçuları ve gemicileri göndermişti. II. Sultan Bâyezid, Mısır'a topçu, gemici, teknik mütehasıs ve stratejik malzeme gönderirdi.

II. Bâyezid, sahra topçusunu çok inkişaf ettirmişti. Gene II. Bâyezid zamanında tüfek, piyâdenin en mühim silâhı olarak kabul edilmişti. İşte böyle bir ordu iledir ki, Yavuz, akıl almaz fütûhatını yapmıştır. Merc-i Dâbık ve Ridaniye'de Memlûkler, Osmanlı ordusuna, ön cephedeki toplardan korunmak için, yanlardan saldırmak istemişlerse de, müteharrik Osmanlı topçusu, düşmanı her taraftan vurdu.

Şüphesiz Osmanlılar da meydan muhârebelerinde ve büyük fetihlerinde esas kuvvet olarak atlı tümenleri (tumarlı sipahiler ve akıncılar) kullanmışlar ve orduların esası olarak süvâriyi kabul etmişlerdir. Fakat **topçu ve tüfekli piyade düşmanı yıpratıktan sonradır ki, Osmanlı süvârisi kesin neticeyi alıyordu.**

Milletler, büyük liderlerle yükselir ve küçük adamlarla batarlar. Yeryüzünde ve bütün tarihte hiçbir aile, Osmanoğulları kadar dehâ sahibi şahsiyetleri birbiri ardı sıra dizememiştir. Osmanlı hükümdarı, kudretini doğrudan doğruya Tanrı'dan alıyordu. Mısır'da ise sultan, seçimle tahta çıkardı. Memlûk Sultanı, devlette istediği islahatı ve inkılâbı yapmak için, emirlerinin reyini almaya mecburdu.

Rağbet, daima kudretli tarafa karşı olur. Bu hâlet-i rûhiyedir ki, Mısır'ın fethinden sonra, Hicaz, Yemen, Bingazi, Nubya, Cezayir gibi ülkelerin, kendiliklerinden Türkiye'ye katılmalarına sebep oldu.

Mukaddes Emânetler

Mekke Şerifi, oğlunu Kahire'ye gönderdi. Mukaddes Makamların (Kâbe, Ravza-i Mutahhara vs.) anahtarları, Mekke ve Medine'deki Emânât-ı Mukaddese, Yavuz'a sunuldu. Bu suretle 6 Temmuz **1517'de Hicaz da, Türkiye'ye dahil oldu.** Osmanlılar, imparatorluğun yıkılışına kadar, Mekke ve Medine'ye aynı aileden şerifler tâyin etmişlerdir.

Bugün Topkapı Sarayı'nda Yavuz Sultan Selim'in yaptırdığı **Hırka-i Şerif Dairesi'**nde muhafaza edilmekte olan Mukaddes Emânetlerin en mühimleri, Hazret-i Peygamber'in 'Sancak-ı Şerif'i ile 'Hırka-i Saâdet'idir. Sancak-ı Şerif, sonradan, Osmanlı padişahlarının seferlerinde daima Ordu ile beraber götürülmüştür. Mukaddes emanetler arasında Hz. Osman'ın ve Hz. Ali'nin elyazıları ile iki Kur'ân; Mühr-i Saadet, Sakal-ı Şerifler, Nakş-ı Kadem-i Peygamberî, Na'leyn-i Saadet, Hz. Musa'nın asası ve Hz. Yusuf'un sarığı; Resûlullah'ın kılıcı, Hz. Davud'un kılıcı, dört halife ile bazı sahabilerin kılıçları da vardır.

Bu mübarek dairede Hazret-i Muhammed'in (sas) hırkası hürmetine başlangıç tarihi kesin olarak bilinmese de 16. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren **yüzyıllardır Kur'an-ı Kerîm okuma geleneğinin** sürdüğü herkes tarafından bilinir. Kırkıncısının bizzat Yavuz Sultan Selim olduğu söylenen kırk vazifelinin **“hayırların fethi, belaların def'i” için,** diğer vazifelerinin yanı sıra, adeta manevî bir nöbet haline getirdikleri bu ulvî gelenek, zaman içerisinde çeşitli nedenlerle aksamış olsa da günümüzde devam etmektedir. Konuyla alâkalı olarak Yahya Kemal “Aziz İstanbul” isimli kitabında şöyle demektedir:

“Gezintilerimde bir hakikat keşfettim. Bu hakikatın iki manevî temeli vardır. Fâtih'in Ayasofya minaresinden okuttuğu ezan ki hâlâ okunuyor! Selim'in Hırka-i Saadet önünde okuttuğu Kur'an ki hâlâ okunuyor. Eskişehir'in, Afyonkarahisar'ın, Kars'ın genç askerleri! Siz bu kadar güzel iki şey için dövüştünüz.”

İstanbul'a avdet

Yavuz ve Orduy-ı Hümâyûn Mısır'da 8 ay kalmıştır. Bu uzun kalış, Mısır gibi muazzam ülkeleri ve diğer fütûhatı teşkilâtlandırmak içindi. Kahire'den Şam'a gelen Yavuz, kışı burada geçirmiş, Şam'da 4,5 ay kalmıştır.

Yavuz ile Kemal-Paşa-zâde arasındaki tarihî hâdise, Kahire-Şam yürüyüşü sırasında cereyan etmiştir. Yavuz at üzerinde giderken, aynı zamanda Anadolu kazaskeri olan büyük ilim adamı Kemâl-Paşa-zâde ile sohbet ediyordu. Çamurlu bir sahadan geçilirken, **Kemal-Paşa-zâde'nin atı sürçmüş ve sıçrayan çamurlar, Hâkan'ın kaftanına kadar yükselmişti.** Büyük bilgin, derin bir mahcûbiyet içinde kalmış, telâşından özür bile dileyememiş, fakat Yavuz:

- Bir âlim atının ayağından sıçrayan çamur, demiştir; bana şeref verir. Öldüğüm zaman, bu çamurlu kaftanı, sandukamın üzerine koysunlar!

Yavuz ölünce, vasiyeti yerine getirilmiş, o zamandan beri çamurları ile muhafaza edilmiş olan kaftanı, sandukasının üzerine örtülmüştür.

17 Mayıs'ta Yavuz Ayntab'da idi. "İbrişim yasağı" nâmıyla tarihe geçen kararı, bundan sonraki seferin İran üzerine olacağına hiçbir şüphe bırakmamıştır. Bu karara göre İran'la yapılan ipek ticareti ve İran'a silâh ve her türlü stratejik madde ihracı yasak edilmiştir.

Yavuz Sultan Selim'in İstanbul'a girişi şekli, ayrıca üzerinde durulacak derin bir psikolojik hâdisedir. Bir hamlede ve tek seferde imparatorluğun topraklarını iki mislinden fazla genişletmişti. Yavuz'un bütün gösterişi, devlet işlerindedir. **Hususî hayatında mahcûb, mütevâzî ve sâkin bir adamdır.** Geceleri odasında gözlük takıp kitap okuduğu anlarda, alelâde bir Türk bilgininden hiç bir farkı yoktur. Son derece sâde giyinmektedir. İstanbul'da halkın hissiyatını ve yapılacak merasimleri öğrenince son derece sıkılmıştır. **Şahsına gösterilecek olan bu derece âlâyîşten utandığı için, bir gün sonra merasimle şehre girmesi lâzımken, birkaç saat önce, gece vakti, yanında birkaç kişi ile kayığa binmiş, gizlice Topkapı Sarayı'na çıkmıştır.**

Yavuz, İstanbul'da 10 gün kalıp Edirne'ye gitmiştir. Edirne'de, Avrupa'nın en kuvvetli deniz ve kara devletleri olan Venedik ve Macaristan ile sulhu yenilemiştir. Yeni bir İran seferine çıkmasının arifesinde, bir Avrupa harbine dalmak istemiyordu. Avrupa da Türklerin Doğu'daki meşguliyetleri ile teselli buluyordu.

Yavuz, Barbaros Kardeşleri takdir ediyordu. Yardım olarak 2.000 seçkin Osmanlı askerini Cezayir'e gönderdi. Bunların içinde, **Hızır'ın şiddetle muhtac olduğu topçular** da vardı. Yavuz'un gönderdiği askerler tüfekle mücehhezdi. Padişah, bol cephane ve başka malzeme de yollamıştı. Cezayir'e gitmek isteyen gönüllüler talim ettirildi, silâhlandırıldı ve Cezayir'e nakledildi.

Yavuz'un "Cezayir Beylerbeyisi" ve Paşa unvanı verdiği Hızır Hayreddin Bey (Barbaros Hayreddin Paşa), 170 gemi ile 25.000 kişiden ibaret İspanya kuvvetlerini 1519'da tam mânâsıyla bozguna uğrattı. Böylece **Cezayir, Türkiye'nin bir eyaleti durumuna düştü.**

• **Yavuz'un şahsiyeti**

Günlerce düşünür, kararını verdikten sonra, büyük bir azim ve irâde ile, durmadan, dinlenmeden tatbikat ve icraata geçerdi. Çok iyi işleyen bir câsus şebekesi vardı. Cihan siyâsetine tamamiyle vakıf bulunuyordu. Devlet hazinesini daima dolu tutmak ister, debdebe ve ihtişamdan hoşlanmazdı, sâdeliği severdi.

İlmi sever, ulemâyâ hürmet ederdi. Bilhassa tarih, felsefe ve tasavvuf sahalarında geniş bilgisi vardı. Farsça'ya tam manasıyla vakıftı. **Bütün Türk edebiyatında Farsça'yı en iyi kullanan şairlerden biridir. Boş zamanlarında daima okur ve padişahlığında okurken gözlük kullanırdı.**

Yavuz, Osmanlı padişahları içinde, askerlik dehâsı bakımından Fâtih'ten sonra gelir. Siyâset ve devlet adamı olmak bakımından da Fâtih ve Kaanûni'den sonradır. Fâtih'ten ve babası II. Bâyezid'den sonra, Osmanoğullarının en bilginidir.

Edebî ve ilmî üstünlüğünün yanında O, son derece cesur bir kimse idi. **Harb meydanlarında saf kıran ve karar sırasında arslan gibi atılgandı.** Savaş anları yanlarında sevinçli bahar bayramı, harb ve düşman saflarını yarma anı ise, yiğit ve kahramanca can verme vakti ve zafer bayramı idi.

Bütün âleme hükümdar olmaksansa, zavallı bir gönlü gamdan ve sıkıntıdan kurtarmayı tercih ederdi. Herkesin yüce mevkiler elde etmesini isterdi. **Faydalı iş gören herkese, lâıyk olduğu mevki verilebilirdi. Şahsiyetsiz kimselere iltifat, Onun en çok kızdığı şeylerdendi.** Her hizmete lâıykını arayan, câhillerle konuşmaktan kaçan, bilgili ve bahtiyar bir sultandı.

Yavuz, doğruluğa, haşmete, ihlâsa, ferâgate, tedbîre ve ileri görüşe hayran bir insandı. Şeyhulislâm Molla Cemâleddin Efendi, bir gün Pâdişah'ın verdiği bir kararı önlemeye çalışıyordu. Selim, bunu sakın sakın dinledi ve âniden kızarak:

- Hoca! Hoca!.. sen artık umûr-ı saltanata da müdahaleye başladın, diye bağırdı. Bunu duyan Molla, sâkin ve telâşsız olarak şu cevabı verdi.

- Evet Padişahım. Umur-ı uhreviyenizi (Âhîret işlerinizi) muhâfazaya memûr olmasaydık, mesâlih-ı dünyeviyenize (dünyaya ait işlerinize) karışmazdık. Bunu duyan Padişah susar, öfkesi yatıştır.

İdârecilerde aranan en iyi huylardan biri de **cömert** olması ve gerekene gerektiği yerde, iyilik edip ihsanda bulunmasıdır. Her savaşın sonunda ordusuna, halkına, memur ve hizmetlilerine bol bol ihsanda bulunurdu. Lâyık olana terfiler ederdi. Yolu uğradığı her zâviye, tekke ve hangâhın sakinlerine, kim olursa olsun bol bol in'âm ve ihsanlarda bulunurdu.

Yavuz, İstanbul Tersânelerinde yeniden 150 parça harb gemisini tezgâha koydurmuştu. Bu derecede üstün bir deniz kuvvetine sâhib olmak istemesi, Avrupa'da Rodos'un fethinin çok yakın bulunduğu şeklinde tefsîr ediliyordu. Fakat Yavuz'un başlıca gayesinin, **İran'ı fethetmek ve Şîî mezhebini ortadan kaldırarak Sünnî Hılâfeti İslâm âleminde hâkim-i mutlak kılmak** şeklinde olduğu muhakkaktır. **Bu sûretle Türk dünyasının da parçalanmasının önüne geçilmiş olacaktır.** Çünkü Türkiye, doğuya doğru genişleyince, İngiltere'nin Hindistan'a ve Rusya'nın Türkistan'a XIX. Asırdaki müdahaleleri pek çok zorlaşacak ve şüphesiz mahallî kalacaktı.

II. Bâyezid'in 1512'de bıraktığı imparatorluk, 2.373.000 km² kadar bir büyüklük arz ediyordu. Yavuz'un ölümünde imparatorluk 6.557.000 km² üzerinde yayılıyordu. Bu muazzam fütûhât, 1514-1518 arasındaki 4 yıl içinde yapılmıştır. **Yavuz Sultan Selim devrinde Türkiye, "cihan devleti" hâlini aldı.** Yavuz'dan sonra Türkiye'nin gücü dünyanın geri kalan bütün devletlerinin gücünün toplamı ile eşit bir dereceye yaklaştı.

Donanmay-ı Hümâyûn'a ve Türk denizcilerinin yetişmesine Fâtih, II. Bâyezid, Yavuz, birbiri ardından o derece büyük ihtimam göstermişlerdi ki, Kaanûnî Asrı'nda artık **Türk denizciliği**, bir seri dehâ sahibi amiral ortaya çıkaracaktır. Bu amiraller, Avrupalıları Akdeniz'den atacaklar, Atlas Okyanusu'na süreceklerdir. Bu devrede deniz faaliyeti, kara faaliyetinden geri kalmayacaktır. Bu, bütün Türk tarihinde istisnâî bir devirdi.

- **Yavuz Sultan Selim** (*Namık Kemal*)

Sultan Selim gibi büyüklüğü hakikaten dünya harikalarından sayılacak bir Pâdişahın bütün hayatını, tefruatından ayırarak şu bir iki levhaya sığdırmak istedik:

"Sultan Selim kâmet-i tûla mâil, kemikleri kalın, **omuzlarının arası gayet vâsi**', vücudunun nisf-ı âlâsı nisf-ı esfelinden kısa, başı büyük, kaşları çatık, yüzü müdevver ve kırmızı, **biyıkları çehresine bir garib heybet verir halde büyük**, arslan gibi, ağzı iri, çene kemiği vâsi' ve kavi bir dehşetli kahraman idi.

"Hele cephesinin intizam ve nuraniyetiyle, gözlerinin kâh bir fikr-i hâkimane gibi manzurunun gönlünde olan en gizli köşelere girer yolda ve kâh konuşur gibi nazarlara meramını anlatır surette **bakışları yaratılış ve istidadının fevkalâdeliğine birer delildi.**

"Yaşayışında ise Kudretin nadiren tezyininde bezl-i kemal ettiği harikalardan madut bir zat olarak **ulûv-vü himmet, metanet-i azm, kibr-i nefis, ittisa-ı tasavvur, hiddet-i zekâ, umk-u nazar, sürat-i intikal, isabet-i zan, celadet-i fitriyye, maharet-i harbiyye, nüfuz-u emr, ilka-yı dehşet, şiddet-i şekîme (mukavemette kuvvetli), galebe-i müşkilât, nefret-i lezaiz, istihfaf-ı hayat** gibi her biri bir kahramana bütün hayatı boyunca iftihar edecek bir sermaye olan bir çok yüksek meziyetleri kendinde toplamakla beraber, **fitratında şehvet ve rahata düşkünlük olmamak cihetiyle, boş zamanlarını sohbet-i ulemâ ve müzakere-i ulûm ile geçirirdi.**"

Ve hattâ kendisi mizacında bulunan şiddet-i teessürle beraber **otuz sene kadar mülkün bir köşesinde cüz'iyatla meşgul olmağa mecbur kaldığı için pek ziyade sıkılmış** ve bittabi mâil olduğu ilâhiyat gönlüne dünyadan bir nefret vermişti. Bu yüzden bayağı, daimî bir hüzne mübtelâ olduğundan **bu ıztırabın tesiriyle geceleri uykusu üç saate inmişti.** Geri kalan zamanlarda saray kütüphanesinde ne kadar telifat varsa, bu sessiz gecelerde hepsini gözden geçirmişti.

İşte Sultan Selim bu suretle boş zamanlarında tasavvur ettiği fikirleri ki, İslâmı tek noktaya cem etmekten ibaretti, siyaset meydanına girince İslâmı kelim-i vâhidede cem ile zamanınca mamur olan memleketleri liva-yı hamd-i şeriatin eman gölgesi altına almayı maksat ittihaz eyledi...

Cihagirliğine gelince; evet, Sultan Selim kürre-i arzı oyuncak gibi elinde çevirmeğe, nefsinde iktidar görmüştü. Hattâ bir gün huzuruna getirilen cihan haritasına bakarken “Dünya bir padişaha kifayet edecek kadar geniş değilmiş” dediği meşhurdur.

“Seyreylesün felek kaderin şehsuvarını,
“Fethetti bir seferde nebiler diyarını...” (Yahya Kemal)

- **Yavuz’un vefatı**

Yavuz Sultan Selim, 1520’de İstanbul’dan Edirne’ye gitmek üzere hareket etti. Orada bir-iki ay kaldıktan sonra, sefere çıkacaktı. İstanbul-Edirne yolu üzerinde, 8 yıl önce babası II. Bâyezid’in öldüğü aynı yerde vefat etmiştir. Bu sûretle II. Bâyezid, gitmekte olduğu Dimetoka’ya erişemediği gibi, Yavuz da Edirne’ye varamamıştır. Ölüm sebebi, sırtında çıkan ve “**şîr-pençe**” (**aslan pençesi**) denen bir çibandır.

Kendinde bir halsizlik hisseden Sultan bir gün nedîmi Hasan Can’ı çağırarak sırtına bir şeylerin battığını söyledi.

“- Saâdetli Padişahım, bu büyük bir çibandır. Henüz hamdır olgunlaşmamış iken zedelemek doğru olmaz, cerrahlar çağırıp uygun bir merhem konulması gerekir.” dedim. Bu sözüme Padişah:

“- Biz Çelebi (efendi-nazlı, canı tatlı) değiliz ki bir küçük çibandan ötürü cerrahlara başvurmayız” dediler. Ertesi gün hamama gitmişler, tellâka çıbanı iyice sıktırıp zedelemişler.

Çıbanın azdığını gördüm. Dediler ki: “Hasan Can sözünü tutmadık ama, kendimizi helâk ettik.” Hasan Can Sultan’ın son demelerini de şöyle anlatır: Ölüm ızdırabını çektiğinde bu fakire seslenip buyurdu ki:

“- Hasan Can ne haldir?” Ben kulları da eyittim ki:

“- Sultanım, Cenab-ı Hakk’a yönelip, **Allah ile olacak zamandır.**” Buyurdu ki:

“- **Bizi bunca zamandır kimin ile bilürdin?** Cenab-ı Hakk’a teveccühümüzde kusur mu fehmettin?

“- Sûre-i Yâsin’i oku” diye buyurdu. Ben de okudum. Benimle kendisi de okuyordu. İkinci kez yine başladım. “**Selâmün kavlen min Rabbin Rahîm** : Çok merhametli olan Rab’den bir söz olarak (kendilerine) ‘Selâm’ (vardır).” (Yâsin, 36/58) âyetine geldim, az sonra nabzının durduğunu anladım... Hekimler otağ içinde yıkar iken, Sultânı iki kez sağ eliyle setr-i avret ettiğini (avret yerini örttüğünü) gördüler. Bunu gören hekimler hayrete dalıp tekbir ve salavât getirdiler.

Yavuz, ölümünde 50 yaşında idi. 8 yıl içinde yaptığı işler baş döndürücü olmuştur. Türkiye topraklarını 2,5 mislinden fazla genişletmiştir. Bu sûretle tarihin en büyük cihangirleri arasında yer almış ve **Osmanlı padişahlarının şüphesiz en cihangiri** olmuştur. Timur’un bile fethedemediği Memlûk imparatorluğunu tamamen haritadan silmiştir. **İslâm halifelliğini de üzerine alması, Osmanoğullarına büyük bir prestij ve münakaşa edilemez bir manevî güc kazandırmıştır.** Yıkıcı Şîi propagandasını, Anadolu’da ebediyen sürüp atmıştır.

“Milletimde ihtilâf-u tefrika endişesi,
Kûşe-i kabrimde hatta bî-karar eyler beni.”

÷

“Gözlerimden aktı deryâlar gibi yaşım benim
Dostlar çok nesne gördü onmadık başım benim”

÷

“Şîrler pençe-i kahrımdan olurken lertzân,
Beni bir gözleri âhûye zebûn etti felek.”
(Arslanlar kahredici pençem altında titrerken
Beni bir ceylan gözlüye zebun etti felek)

İki dilde şair, tuttuğunu koparır dünyayı bir padişaha dar görür, kahraman, o bilginler dostu arslan, çelik iradesiyle devleti bölünmek tehlikesinden kurtaran **Yavuz'un ölümüne, Kemal Paşa-zâde'nin dediği gibi, hem kılıç, hem de kalem ağlamıştır. O, asrın güneşi idi; asırda (ikinci vaktinde) güneşin gölgesi uzun olur, ama ömrü kısa olur.**

Kemal Paşazâde, Sultan Selim'in vefatı için şu tarihi düşürmüştü:

Ruhunu Sultan Selim'in ya Allah
Gark-ı rahmet kıl bi hakkı Fâtiha
Kim vefâtına ânın tarihidir
“**Ehl-i îman rûhu için Fâtiha**”

Aşağıdaki mersiyesi ise Pâdişahın vefatından dolayı Osmanlıların hasıl olan teesürat-ı kalbiyelerine tercüman olmuştur:

Hem saf ârâ idi hem Âsafı rey Ne vezîr ister idi ne de müşîr >	Eli şemşîr idi dîli hançer Nîze idi kolu ve parmağı tîr
Az müddetde çok iş itmiş idi Sâyesi olmuş idi âlem-gîr	Şems-i asr idi, asırda şemsin Zillî memdûd olur zamânı kasîr
Tâc ü taht ile fahr eyler beyler Fahr ederdi anınla tâc ü serîr	Gönlü ol sûrda bulurdu sürûr Ki çala çağırardı tîğ ü nefir
Olcak dâr ü gîr, ol şîri Ansun vü kanlar ağlasun şemşîr	Hâyf Sultan Selîm'e hayf ü dirîğ Hem kalem ağlasın âna hem tîğ

- **“BENİ BİR GÖZLERİ ÂHÛYE ZEBUN ETTİ FELEK”** (Nüzhet Erman)
Yavuz Sultan Selim

Baktım - yanında bostancıbaşı - tebdil gezen bir şair
Dördüncü Murad'mış meğer

Beylerin - sultanların şairliği - bizde
Kadı Burhaneddin'e kadar gider

Benim bildiğim - padişah kısmı

Mecliste şair olmalı - meydanda er

Toprak vatan olur - kul insanlığımı bilir

Padişah şairse eğer

Padişah ol milletin - şair ol kelimelerin

Hakkımı ver

Nice boyunlar vurdurur da şair padişah

Bir gözleri âhûye boyun eğer

Ama - dört iklim - yedi düvel hikâye artık

Yok - padişahlara da - şairlere de - bu kötü dünyada yok artık yer

Yine de - Mehmed - Selim - Süleyman gibi

“Zümrüt sorguç - al kısarak - gümüş eyer”

Ama buyurmak için değil - sevmek ve doyurmak için insanları

Padişah ve şair - şair padişah olmaya değer

- **ŞİRPENÇE** (Nüzhet Erman)

Padişah, kırk hademesinden birincisi idi Hırka-i Saadet Dairesinin. Her Ramazanın onikinci günü, padişah başta olmak üzere, Has Oda ağalarınca temizlik yapılırdı. Misk, anber ve gülsuyu kullanılırdı.

**Bir padişah düşün
Yiğit ve şair**

Kalemi de kılıç gibi tutan

Hatim üstüne hatim indirterek getirmiş

Kutsal emanetleri

İstanbul'a Mısır'dan

(Önde, hırkaları, Peygamber Efendimizin

Hazreti Kâab ile Veysel Karani'ye hediye etmiş

Çıkarıp sırtından

 Sonra, sakalı şerif, sancak, gasıl suyu şişesi

 Nalınları, teyemmüm taşı, ayak izi ve

 Dişinden bir parça, Uhut Cengi'nde kırılan

Yayı, kılıcı mührü ve Dine dâvet mktubu

Mısır hükümdarına gönderdiği

Fatma Anamızın seccadesi, Hazreti Yusuf'un gömleği

 Ve âsâları, Musa'yla Şuayp Peygamberin

 Nuh'un tenceresi ve sonra Kelâm-ı Kadimler

 Hazreti Ali ve Osman'dan kalan

Tövbe kapısı kanadı, anahtar ve kilitleri, su olukları Kâbe'nin

Ve Hacer-i Esved'in çerçevesi

İncelmiş öpüle öpüle, som altından)

Kuran-ı Kerim okunur olmuş

Hırka-i Sadet Dairesi'nde, geceli gündüzlü

24 hafız tarafından

 “Şîrlere penç-i kahrı(n)da olurken lerzan”

 Kim derdi ki, kırk günde yıkacak O'nu

 ‘Şirpençe’, o kötü kara çiban

Sormuş son demlerinde: “Bu ne haldir, ey Hasan Can?”

“-Zamanıdır duanın Sultanım

Zaman Allah'la beraber olacak zaman!”

 Birlikte okumaya başlamışlar ‘Yâsin’ sûresini ve

 ‘Selâm’ âyetine gelindiğinde

 Bir sonsuz sefer üzre, Yavuz Sultan Selim Han

 Yürümüş gitmiş cihandan

- YAVUZ (*Nâil Memik*)

Pâyitaht'da ne bir türbe, ne bir lâhd diledi;

Bir at sırtına bağlanmış olan baht diledi.

Bir devlete az gördü bütün dünyâyı,

Tüm âleme hükm eyleyecek taht diledi.

- “Sultan Selîm-i Evvel'i râmetmeyüp ecel
Ferthetmeliydi âlemi şân-ı Muhammedî” (*Yahya Kemal*)

- Ağlasın taşlara kapanıp tarih:
Selim'ler gelir de Yavuz'lar gelmez,
Kağanlar, hakanlar, başbuğlar doğar
Cengiz'ler, Gazi'ler, Oğuz'lar gelmez! (*Arif Nihat Asya*)

- **Yavuz Sultan Selim'in devri sekiz buçuk seneden az sürdü, bu pâdişah, babasına bir türbeden başka bir şey yapmağa vakit bulamadı. Lâkin bıraktığı dopdolu hazinelerle, oğlu Sultan Süleyman, İstanbul'u îmar etmeğe derhal koyuldu. Bu îmar işinde parlıyacak mîmar da Sultan Selim devrinde, Acemi Oğlanlar kışlasının, Mîmar Sinan olacak, bu genç gibi bir sanatkâr yetiştirecek seviyede bir mîmarî ocağına da sahip olması ordu terbiyesinin derecesini gösterir. (*Yahya Kemal*)**